

УДК 378.147: 372.881.111.1

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ТЕХНІЦІ ПИСЬМА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Марія Прокопчук

*Інститут державного управління у сфері цивільного захисту (м. Київ)***Анотація:**

Статтю присвячено питанню формування компетентності в техніці письма на початковому етапі вивчення іноземної мови слухачами кафедри мовної підготовки Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, що вивчають англійську мову як першу іноземну. Досліджено особливості навчального процесу крізь призму організації переносу та нейтралізації інтерференції на рівні знань, навичок та мовної усвідомленості в процесі формування графічних та орфографічних субкомпетентностей; уточнено педагогічні передумови ефективної організації навчального процесу. Проаналізовано підходи зарубіжних і вітчизняних науковців до розуміння сутності компетентності в техніці письма, на підставі чого сформульовано висновок, що для досягнення достатнього рівня навченості слухачі кафедри мовної підготовки повинні: здобути *мовні знання*; сформувати *каліграфічні навички* написання букв і буквосполучень англійської мови як окремо, так і в писемному мовленні та *орфографічні навички* написання слів відповідно до правил використання письмових знаків у кожному конкретному слові; удосконалити *мовну усвідомленість* особливостей техніки письма англійською мовою. Автор статті відібрав і проаналізував 600 лексичних одиниць згідно з принципами написання (фонетичним, морфологічним, історичним), що стало підґрунтям для подальшої методичної класифікації лексичного інструментарію. Такий розподіл навчального матеріалу обумовив три його лакун: 1) підпадає під перенос (написання практично не відрізняється); 2) спричиняє міжмовну інтерференцію (є часткова відмінність у написанні в обох мовах); 3) потребує здобуття нових знань і формування нових орфографічних навичок у зв'язку з цілковитою відмінністю в написанні, що дало змогу розробити методологію організації навчального матеріалу для швидшого та ефективнішого формування відповідних рецептивно-репродуктивних навичок.

Ключові слова:

компетентність у техніці письма; мовні знання; мовні навички; мовна усвідомленість; перенос; інтерференція; графіка; орфографія; система вправ.

Аннотация:

Прокопчук Мария. Особенности формирования компетентности в технике письма на начальном этапе изучения английского языка.

Статья посвящена вопросу формирования компетентности в технике письма на начальном этапе изучения иностранного языка слушателями кафедры языковой подготовки Института государственного управления в сфере гражданской защиты, которые изучают английский язык как первый иностранный. Исследованы особенности учебного процесса через призму организации переноса и нейтрализации интерференции на уровне языковых знаний, языковых навыков и языковой осознанности в процессе формирования графических и орфографических субкомпетентностей; уточнены педагогические предпосылки эффективной организации учебного процесса. Проанализированы подходы зарубежных и отечественных учёных к пониманию сущности компетентности в технике письма, на основании чего сделан вывод, что слушателям для достижения необходимого уровня овладения графической и орфографической системами английского языка необходимо: получить языковые знания, сформировать каллиграфические навыки написания букв и буквосочетаний и графические навыки написания слов в соответствии с правилами использования письменных знаков данного языка в каждом конкретном слове, усовершенствовать языковую осознанность особенностей техники письма английского языка. Автором отобрано и проанализировано 600 лексических единиц в соответствии с принципами написания (фонетическим, морфологическим, историческим), что стало основанием для дальнейшей методической классификации лексического инструментария. Такое распределение учебного материала обусловлено наличием трёх его лакун: 1) поддается переносу (написание практически не отличается); 2) создаёт интерференцию (существует частичное отличие в написании); 3) требует новых знаний и формирования новых графических, орфографических навыков в связи с полным отличием в написании, что позволило разработать методологию организации учебного материала для более быстрого и эффективного формирования соответствующих рецептивно-репродуктивных навыков.

Ключевые слова:

компетентность в технике письма; языковые знания; языковые навыки; языковая осознанность; интерференция; перенос; графика; орфография; система упражнений.

Resume:

Prokopchuk Maria. Early Stage Peculiarities of Writing Competence Developing in English.

The article is devoted to the issue of peculiarities of English writing competence developing by students of the Language Training Department of the Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection.

The author investigates the peculiarities of performance in the learning process from the point of view of transfer and interference issues on the level of the language knowledge, language skills and language awareness during graphic and spelling subcompetencies developing; pedagogical premises of efficient learning process are focused on.

Having analyzed the oversea and local scientists points of views on the essence of the handwriting competence, the author arrives at the conclusion that in order to reach the affordable language level of the learners, they should get certain language knowledge, develop calligraphic skills of certain letters and letter combinations of the language and spelling skills of the language according to the appropriate spelling rules system, perfect the language awareness of the peculiarities of handwriting competence of the English language.

According to the main spelling principals (phonological, morphological, historical), the lexis within 600 units is analyzed and the methodological approach of efficient receptive-reproductive writing skills is suggested.

Key words:

writing competence; language knowledge; language skills; language awareness; interference; transfer; graphics; spelling; the system of exercises.

Постановка проблеми. На кафедрі мовної у сфері цивільного захисту щорічно отримують підготовки Інституту державного управління освітні послуги понад 100 слухачів, серед яких –

представники рятувальної служби, держслужбовці, гідрометеорологи та фахівці з радіаційної, хімічної безпеки.

Навчання здійснюється відповідно до програми курсів з вивчення англійської мови працівниками сфери цивільного захисту. Ступенева система мовної підготовки в ІДУДЗ базується на державних освітніх стандартах і враховує мовні стандарти НАТО «СТАНАГ 6001» [7].

Вищезазначена програма ґрунтується на ступеневій системі послідовного оволодіння англійською мовою. Перший рівень (СМР-0+) розрахований на розвиток базових навичок в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі.

Розділи англійської фонетики, що охоплюються рівнем І, передбачають роботу над розпізнаванням звуків, вимовою, аналізом та правильним засвоєнням базових інтонаційних моделей, ритмом слів і речень, повторенням літер англійського алфавіту.

Навички письма формуються в процесі написання слів і речень під диктовку, пунктуаційної розбивки речень та абзаців, письмового резюмування текстів і початкового складання плану тексту.

Формування відповідних графічних та орфографічних навичок відбувається в межах таких лексико-семантичних груп суспільно-побутової тематики: висловлення потреб, запитання про напрямок і дорогу, їжа поза мешканням, пошук інформації, купівля та продаж.

Проблема дослідження, порушена в статті, зумовлена тим, що процес становлення компетентності техніки письма (КТП) на початковому етапі вивчення мови ускладнюється низкою об'єктивних чинників, серед яких:

- 1) схожість / відмінність графічних систем української та англійської мов;
- 2) особливість графемно-фонемних відповідників англійської мови;
- 3) міжмовна та внутрішньомовна інтерференція;
- 4) відповідність навчальних матеріалів методичним вимогам для ефективного формування графічних та орфографічних навичок письма [1, с. 258].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання навчання письма на початковому етапі вивчення мови було предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких – О. Бігич [2], І. Бім [3], Н. Гальськова, М. Гез [4], С. Ніколаєва [5], Г. Рогова [6] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення проблеми формування компетентності в техніці письма на початковому

етапі вивчення іноземної мови слухачами кафедри мовної підготовки Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, що вивчають англійську мову як першу іноземну.

Виклад основного матеріалу дослідження. У методиці письмо і писемне мовлення розглядаються як взаємопов'язані процеси, оскільки загальний механізм письма має два рівні: складання слів із букв, що передбачає володіння графікою і орфографією на рівні навички, і складання письмових повідомлень зі слів і словосполучень, для чого потрібні мовленнєві вміння, тобто породження та оформлення висловлювання за допомогою графічного коду.

Отже, розрізняють роботу над технікою письма і розвитком умінь передавати змістовну інформацію за допомогою графічного коду мови, що вивчається [5, с. 84].

Зарубіжні науковці характеризують зміст КТП крізь призму триєдиної системи: 1) лінгвістичного, 2) психологічного та 3) методологічного компонентів змісту навчання [6, с. 198].

До першого належить графіка (сукупність всіх засобів мови), яка має друкований і письмовий варіанти, орфографія (правопис або система правил використання письмових знаків під час написання кожного слова) та каліграфія, оскільки відповідними рівнями запису можуть бути літера, словосполучення, речення та надфразова єдність.

Якщо графіка передбачає декілька варіантів (на сучасному етапі широко використовується Print Script), то правила орфографії чітко регламентують написання кожного слова, що ускладнюється різними принципами написання.

До другого компонента належать графічні та орфографічні навички, а до третього – оволодіння студентами прийомами, що полегшують засвоєння графіки, орфографії та виконання письмових завдань; диференційований підхід до роботи з різними групами навчального матеріалу (урахування полів переносу та інтерференції, які виникають унаслідок близьких графічних образів деяких літер мов, що вивчаються).

Українські науковці, зокрема О. Бігич, С. Ніколаєва, розглядають КТП як здатність того, хто вивчає мову, до коректного каліграфічного та орфографічного оформлення писемного висловлювання, що базується на складній і динамічній взаємодії відповідних знань, навичок та мовної усвідомленості [5, с. 258].

Отже, у процесі формування КТП слухачі кафедри мовної підготовки повинні:

- здобути мовні знання про правила накреслення букв, вживання малих

- і великих літер, про перенос з одного рядка на інший, знаки пунктуації;
- сформувані *каліграфічні навички* написання букв і буквосполучень англійської мови як окремо, так і в писемному мовленні та *орфографічні навички* написання слів, відповідно до правил використання письмових знаків у кожному конкретному слові;
- удосконалити *мовну усвідомленість* особливостей техніки письма англійською мовою: свідомо накреслювати літери та писати слова; аналізувати власне письмо й формулювати відповідні висновки щодо наявності порушень каліграфії / орфографії, аналізувати їх причини, застосовувати за допомогою вчителя ефективні способи усунення помилок.

Практика свідчить, що важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою на початковому етапі є організація систематичного повторення вивченого матеріалу, яке доцільно здійснювати в такий спосіб, щоб слухачі використовували вміння аналізувати, систематизувати, моделювати, абстрагувати, порівнювати, узагальнювати, формулювати висновки.

Водночас для формування й удосконалення мовної усвідомленості важливо здійснювати педагогічне керівництво, яке передбачає:

- 1) мотивацію, доведення до свідомості слухача мети виконання певних дій, їх усталеної послідовності;
- 2) урахування умов, у яких вони відбуваються; аналіз виконання, виявлення причин допущених помилок;
- 3) пошук можливостей удосконалення вмінь та навичок з урахуванням індивідуальних досягнень слухачів.

Зосередимо нашу увагу на особливостях кожного складника КТП і шляхах виконання методичних завдань, які постають у процесі формування графічних та орфографічних навичок на початковому етапі вивчення англійської мови (АМ).

На початку вивчення мови всі слухачі володіють знаннями про звуко-буквені відповідники українською мови, використання знаків пунктуації (крапки, коми, знаку запитання, двокрапки, лапок тощо); мають сформовані навички написання літер українського та англійського алфавітів.

Відповідно перед викладачем постає проблема пошуку оптимальних шляхів формування графічних та орфографічних навичок у межах визначеного програмою навчального матеріалу,

до складу яких входять загальнонавчальні терміни.

Звернімося до питання формування графічних навичок КТП. Зазвичай цей процес не становить проблеми для слухачів першого рівня вивчення мови, оскільки кількість друкованих букв, написання яких збігається цілком (Аа, Оо, Хх, Ее, Мм, Рр) або частково (Тт, Нн, Уу, Вв, Кк) з їхніми аналогами в рідній мові (РМ), доволі значна.

У разі виникнення помилок у процесі активізації мовних знань про графічну систему АМ слухачам пропонується порівняти написання літер двох алфавітів і сформулювати висновок про їх тотожність на рівні графіки.

На цьому етапі широко використовуються правила-підказки, під якими розуміють таке правило, що вказує на дії, які необхідно виконати для досягнення певної мети, та слугує для слухача безпосереднім керівництвом до дії [1, с. 207].

Процес формування КТП у слухачів мовних курсів може бути інтенсифікований за рахунок використання Print Script, який характеризується:

- вертикальним роздільним накресленням літер, інтервали між якими є вдвічі вужчими, ніж основні елементи самих літер;
- можливістю перенесення значної частини навичок, сформованих у рідній мові, що, своєю чергою, пришвидшує процес засвоєння графічних образів і формування каліграфічних навичок.

Практично єдиним винятком є накреслення малої літери g.

Вищезазначене дає змогу дійти висновку, що процес формування графічних навичок має значні резерви для більш швидкого опанування графічною системою АМ за рахунок:

- 1) здійснення переносу на рівні знань, умінь і мовної усвідомленості в разі тотожності мовного матеріалу;
- 2) використання Print Script в роботі з навчальним матеріалом.

Звернімося до питання формування орфографічних навичок. Насамперед необхідно враховувати той факт, що орфографічні системи РМ та АМ базуються на різних домінуючих принципах. В АМ написання значної кількості слів відповідає історичному принципу, тоді як в українській мові – фонетичному.

Під час навчання орфографії необхідно враховувати:

- 1) кількісну невідповідність між буквами та звуками;
- 2) різночитання однакових букв і буквосполучень;
- 3) наявність букв, які не читаються;

4) передачу одного й того самого звука різними буквами і буквосполученнями [6, с. 271–272].

Відібраний лексичний інструментарій (600 лексичних одиниць – ЛО) для формування КТП підпадає під аналіз згідно з принципами написання (фонетичним, морфологічним, історичним), що є підґрунтям для подальшої методичної класифікації лексичного матеріалу для формування КТП:

1) написання ЛО відповідає його звучанню в обох мовах: *гармата, gun* (фонетичний принцип);

2) кожна частина слова зберігає єдиний графічний образ у споріднених словах або формах, незалежно від фонетичних умов, у яких вона опиняється: гарно, приємно, *quickly, slowly* (морфологічний принцип);

3) ЛО, принцип написання яких пояснюється історією розвитку конкретного слова: *group, two* (історичний принцип).

Такий розподіл навчального матеріалу обумовлює три його лакуни:

1) підпадає під перенос (написання практично не відрізняється);

2) спричиняє міжмовну інтерференцію (є часткова відмінність у написанні в обох мовах);

3) потребує здобуття нових знань і формування нових орфографічних навичок у зв'язку з цілковитою відмінністю в написанні.

Для запобігання проявам внутрішньомовної інтерференції використовують вправи на диференціацію графічних образів.

Як твердять лінгвісти, в АМ переважає історичний принцип написання слів, що значно ускладнює процес формування орфографічних навичок письма. Проте очевидним є той факт, що є лакуна ЛО (23% від 600 проаналізованих ЛО), написання яких підпорядковується фонетичному принципу, що, своєю чергою, також створює підґрунтя для переносу відповідних навичок.

Дослідниця Г. Рогова пропонує об'єднати навчальний матеріал для навчання техніки письма на рівні слова в п'ять груп.

Першу групу утворюють слова, написання яких підпорядковується фонетичному принципу (слова, що належать до першого типу читання). Зважаючи на тотожність з РМ, методично доцільним буде розпочати формування орфографічних навичок зі слів цієї групи, оскільки кількісний та якісний склад слів забезпечує швидке формування стійких графемно-фонемних відповідників.

До цієї групи належать односкладові слова, у яких один звук передається стійким буквосполученням голосних, наприклад, *rot, sit, kid, pen*.

Для оптимізації навчального процесу варто розпочинати навчання техніки письма зі слів, у яких графемно-фонемні відповідники максимально наближені в обох мовах (наприклад, *unit, plan, cell*), а вже потім навчати написання слів, у яких графемно-фонемні відповідності частково збігаються (наприклад, *cat, cup*).

До другою групи належать двоскладові слова, які закінчуються на -e, яка не має звукового еквіваленту (другий тип читання): Наприклад, *nine, rose, lake*.

Третю групу утворюють слова, у яких різні буквосполучення передають один звук. Наприклад, слова третього типу читання: *her, girl, bird, fur*.

До четвертої групи належать слова, що містять фіксовані буквосполучення голосних (ee, ea, oo, ou, oy, ay, ei, oi, ai), приголосних (wh, qu, ck), голосних і приголосних (aw, ow, al, all, child).

До п'ятої групи науковець зараховує слова, написання яких відповідає історичному принципу. Наприклад, *one, two, son, daughter*. Набуття навички написання цих слів вимагає багаторазових повторень дій із цими словами для встановлення стійких звуко-буквених відповідників [4, с. 200].

Отже, можемо дійти висновку, що процес формування КТП може бути значно прискореним за рахунок використання *внутрішніх лінгвістичних резервів*: здійснення переносу на рівні мовних знань, мовних навичок і мовної усвідомленості в процесі формування графічної та орфографічної субкомпетентностей, що входять до складу КТП та *відповідною методикою*, яка передбачає:

1) виконання чіткої послідовності розумових операцій під час роботи з навчальним матеріалом, які стимулюють пізнавальну діяльність слухачів засобами АМ;

2) використання уніфікованих інструкцій до вправ і зрозумілих засобів орієнтування;

3) циклічність і повторення навчального матеріалу в межах, визначених програмою;

4) органічний зв'язок роботи над графічною, орфографічною системами АМ і розвитком мовлення слухачів;

5) поступове наростання самостійності та складності у виконанні вправ;

6) широке використання інформаційних технологій на заняттях із мовної підготовки.

Використовується відповідна система вправ, яка складається з двох груп: 1) *для формування й удосконалення графічних навичок* та 2) *для формування й удосконалення орфографічних навичок*.

Перша група вправ передбачає виконання таких дій із навчальним матеріалом:

- 1) написання літери декілька разів;
- 2) пошук зайвої літери;
- 3) з'єднання маленьких і великих літер;
- 4) дописування літер;
- 5) прописування виучуваних слів декілька разів.

У процесі виконання вправ *другої групи* слухачі:

- 1) вписують / дописують правильну літеру;
- 2) дивляться на малюнок і розташовують літери в правильному порядку;
- 3) записують слова;
- 4) дивляться на малюнок і вписують пропущені літери із запропонованих;
- 5) пишуть різні види диктантів.

Висновки. Процес формування КТП може бути значно прискореним завдяки використанню внутрішніх лінгвістичних резервів: здійснення переносу на рівні мовних знань, мовних навичок

і мовної усвідомленості в процесі формування графічної та орфографічної субкомпетентностей, що входять до складу КТП.

З метою інтенсифікації та формування стійких графічних і орфографічних навичок методично виправданими є прийоми: активізації полів переносу з подальшим формулюванням і використанням правил-підказок; нейтралізації мовної та міжмовної інтерференції з боку РМ за допомогою виконання спеціальних вправ.

Для розробки ефективної методики необхідно здійснювати аналіз ЛО на рівні слова для подальшого розроблення системи вправ ефективного формування КТП, яка складається з двох груп вправ: 1) для формування й удосконалення графічних навичок та 2) для формування й удосконалення орфографічних навичок. Кожна група містить підгрупи вправ згідно з принципом тотожності з УМ на рівні графіки та принципом написання на рівні орфографії.

Список використаних джерел

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: ИКАР, 2009. 448 с.
2. Бігич О. Б. Вправи з навчання техніки читання та письма англійською мовою на початковому ступені. Київ: Ленвіт, 2000. 64 с.
3. Бим И. Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: Проблемы и перспективы. Москва: Просвещение, 1988. 256 с.
4. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. Москва: ИЦ «Академия», 2006. 336 с.
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Київ: Ленвіт, 2003. 590 с.
6. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. Москва: Просвещение, 1991. 287 с.
7. Угода НАТО про стандартизацію (STANAG). URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf (дата звернення: 25. 10. 2019).

References

1. Azmov, E., Shchukin, A. (2009). A new dictionary of methodological terms and notions (theory and practice of language teaching). Moscow, The Russian Federation: IKAR. [in Russian]
2. Bigych, O. (2000). Reading and writing competence in English for exercises on the early stage. Kyiv, Ukraine : Lenvit. [in Ukrainian]
3. Bim, I. (1988). The theory and practice of German teaching at secondary school: Challenges and perspectives. Moscow, the USSR : Prosveshchenie. [in Russian]
4. Galskova, N, Gez, N. (2006). The theory foreign languages teaching: Lingua didactics and methodology. Moscow : Publishing Center "Akademia". [in Russian]
5. Bigych, O., Borysko, N., Boretska, G., Nikolaeva, S. (Eds.). (2003). Methodology of foreign languages and culture: theory and practice. Kyiv, Ukraine: Lenvit. [in Ukrainian]
6. Rogova, G., Rabinovych, F., Saharova, T. (1991). Secondary School Foreign Language methodology. Moscow, the USSR : Prosveshchenie. [in Russian]
7. Ministry of Defense (2014). *NATO Standardization Agreement (STANAG)*. Retrieved from https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf

Рецензент: д-р пед. наук, професор Максимов О.С.

Відомості про автора:
Прокопчук Марія Миколаївна
 mmprokokpchuk@yahoo.com
 Інститут державного управління
 у сфері цивільного захисту
 вул. Вишгородська, 21, м. Київ
 04074, Україна

doi: 10.33842/22195203/2019/23/75/79

Матеріал надійшов до редакції 06. 11. 2019 р.
 Прийнято до друку 10. 12. 2019 р.

Information about the author:
Prokorchuk Maria Mykolaivna
 mmprokokpchuk@yahoo.com
 Institute of Public Administration
 in the Sphere of Civil Protection
 21 Vyshgorodska St., Kyiv,
 04074, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2019/23/75/79

Received at the editorial office 06. 11. 2019.
 Accepted for publishing 10. 12. 2019.